

ben ; Bánk bánban a költő írott szava harcol a színpadismerő rendező ollójával, Odry kritikáiban a költő szaván fakadt eleven alakítás tiltakozik a tudálékos sémák ellen. Babits Halálfiat jónak látja élesen szigetelni ki a kulcsregények közül. Mihelyt egy tény vagy élmény igazi műalkotás levegőjébe került, elvesztette életbeli állampolgárságát. Az élet nem sinkofálhatja be a maga trójai falovát a művészetbe; művészi kulcsregény nincs, Trójában a faló is trójaiakkal lesz tele. A kollektív követelmény művészetíró tatarjárását legszebb tanulmányában, a Babits lírájának szentelt oldalakon veri vissza ; a tolakodó pszichiatria viszont a Péterfy-Grünwald polémia felelevenítésében kapja meg a magáét.

Ez a tanulmány különben nagyon jellemző ; itt derül ki, hogy a művészet jogainak a védelme Rédeynél nem szellemi lokalpatriotizmus. A művész a művészetet védi, mert ahhoz ért, de neki a művészet nemcsak a művészek ügye, hanem a szellemé : a művészet jogvédelme a szellem jogvédelme. A szellem minden jelentkezési formájának megvannak a szabadságjogai s aki ezekért áll ki, a szellem szabadságát védi. Rédey könyve, amilyen tartózkodó ép olyan bátor kihívása a népszerűtlenségnek, amely manapság menthetetlenül odaszegődik minden szellemhű ember mögé. Barbárok közt élünk ; az esztéta szó megbélyegző, a kor az írótól plakátot követel, Széchényit Kretzshmernek, Hamletet a pszichológiának, Bánk bánt a színpad tudósainak akarja kiszolgáltatni. E szellemgázoló haddal szemben az esztétikai öröm, a szabad alkotás, Széchényi és Bánk pártján állni : nem hálás, de egyedül érdemes.

Németh László.

Bibó Lajos : Meg kell a szívnek használni. (Regény. Budapest, Athenaeum.) Időnként kell jönni olyan könyveknek, melyek tükröt mutatnak

elénk, nem azért, hogy — még egy fenyegető kiábrándulás árán is — önmagunk, fajtabeli közösségünk nagyobb megismeréséig eljussunk, hanem hogy nyugodt, önbizalmas szemlélettel tudjunk elmerülni és gyönyörködni magunk mivoltában. Sokszor alig több ez, mint egy büszke szemvillanással kimondott szólam, máskor a faji és nemzeti metafizika egész gondolatrendszere, vagy mint Bibó Lajos e regényénél is, sok édes önmagunknak egyetlen eposzi nagyságú alakká való sűrítése. Igen szívesen vállalt forma ez az utóbbi, az ilyeneket szoktuk a «szív vérével» írottaknak nevezni, hiszen itt találkozni tud sok személyes mondanivaló a nemzeti egyetemesség kedves látomásaival.

A regény eseményanyagát néhány rövid szóban össze lehet foglalni. Egyvonalú, egyhősű történet. Varga János tiszaháti paraszt suhanc az ismeretlen és nagy lehetőségeket kínáló város vonzókörébe kerül. Benne is titokzatos erők és képességek rejlenek, alakító és utánzó ösztönök. Amikor egyszer a városba egy cirkusz érkezik, nem is marad tovább a tanyán, hanem beáll a cirkusztrupp tagjai közé. Itt megkedvelik, mert találékony és használható legény. Lassanként belevonódik a tulajdonképpeni artista-életbe, sőt egy véletlen olyan produkcióra kényszeríti, mellyel ünnepelt artistává lesz. Az artistacsapat két nőtagjának szerelme is feléje fordul. Az egyik a töretlen férfiaság ismeretlen ízét várja tőle, a másik, Hanna, szemérmes távolból kíséri. A legény szerelme ez utóbbié, de egy fatális félreértés elválasztja őket. János mint nagyhírű artista bejárja a világot, majd három év múlva, a csömör ízével a szájában, hazatér. Találkozik Hannával, a félreértés eloszlik közöttük. János birtokot vesz az Alföldön és oda vonul Hannával.

Hogy egy ötödfélszáz lapos nagy regény külső történeti anyagát így néhány sorban, a jelentős sarkok lecsor-

bítása nélkül, el tudjuk mondani, mutatja, hogy a regényt magát nem ebben a történetben kell keresnünk. A történet nem is árul el semmi különösebb leleményt, szerkezetének nem egy fontos pontja (pl. a hős kikényszerítése a nagyvilágba) a naiv hirtelenségű véletlen sínein kénytelen elindulni s innen kezdve egészen a földhöz való visszatérés akaratáig nincs is emelkedés. A regény eseménybeli középprészének nagy darabjában nincsenek változó hangok, az író az először elért legmagasabb hangot tartja ki, sokszor észrevehető erőfeszítéssel, hogy az időkeretet szélesre nyitva teret adjon főhőse lélekteljesedésének. Bibó Lajos magyar fejlődés-regényt írt. Varga Jánosa époszi lehetőségű lelki adottságai teljesednek ki a kisváltozatú cselekvény folyamán. Az artistaélet az ő majdnem Toldi Miklós-i lelkének «theatralische Sendung»-ja. Előiskola, hogy primitív ösztönök, játékos erők először tudatos életformává alakuljanak, majd pedig arra szolgál, hogy e képességek organizálódása után a teljessé vált lélek irányt találjon a földhöz — melyből kiindult — való visszatéréshez.

Bibó Lajos regénye magán viseli a szintézisre törekvés jegyeit. A keret, melyben az írói látás és mondanivaló mozog, multbeli irodalmi formák ma is ható képességét jelzi. Ugyanigy már megoldott irodalmi feladatokra utal a hős époszi felmagasítása, az a jóleső elmerülés a szimbolikussá növelt főalak szeretettel összerakott lelki berendezésében. Mindezekkel szemben áll az erősen mai szemmel való megfigyelés, a nem egyszer racionalista tudatoság helyzetek és dolgok romaneszk egymásravezetése, az erős valóság-stílus minden alkalommal, midőn hőse köré kell az eseményekből, jelenségekből, emberarcokból álló kullisszákat megfesteni. Ha mi akarnánk e különböző elemekből a regényt összerakni, minden mozdulatnál a diszhar-

mónia jelentkeznék. Hogy magában a regényben ezt csak igen ritkán érezzük, Bibó Lajos legszembetűnőbb írói vonásának köszönhetjük. Egyike azon íróinknak, kik e mostani idők átmeneti jellegét a legtudatosabban leszámították magukban. Nem lévén analitikus természet, a kollektív és ösztönös erők irodalmi kifejezésével óhajtott és szívesen hallott szavakat tud mondani széleskörű közönségnek, beidegzett tradíciókat formál újra s emellett óvatossággal ki-kinyit néhány olyan ablakot is, melyen át, főként a jelenítő stílus szempontjából, egy-egy lélekteljesítő friss levegő is besurran a ritkán mozduló és cserélődő izlés-atmoszférába. Egyensúlyérzéke szinte már irodalompolitikai; műveiben pedig ez az egyensúlyérzék s vele a lehetőségek biztos látása hozza létre még a heterogén elemek keverésénél is azt az összhangot, mely megnyugtat és bizalmat kelt.

E regénye, éppen mert írói alaptermészete nagyon szerencsés formát talált magának, írói útján a legjelentősebb állomások közé tartozik. r—e.

R. Vozári Aladár : Elszállt a Turul.

Nem regény, hanem dokumentum ez a könyv, melyben R. Vozári Aladár tanár, a munkácsi «Az őslakó» című lap szerkesztője gyűjtötte össze cikkeit. Vozári könyvében az elszakított magyarság helyzetének javításáért, a kisebbségi kérdés igazságos megoldásáért küzd, de nem feledkezik meg egy másik népről sem, mely annyi éveken keresztül a legnagyobb békeidőben élt a magyar uralom alatt s most szintén elnyomott. Cikkeiben ilyeneket ír a rutén nép vezetőihez: «Mi testvéreket láttunk a velünk hosszú évszázadokig békés egyetértésben és szeretetben együtt élt nemzetiségekben, nem akarunk elnyomók lenni».

Könyve nagyszerű bepillantást ad a mai cseh kormány politikájába, de nem resteli megírni az olyan szégyen-